

Klaudy Kinga, Robin Edina, Seidl-Péché Olivia (szerk.)

Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásmódszertanába I.

(Budapest: ELTE FTT – MANYE Fordítástudományi Szakosztály, 2022. 213. pp. ISBN: 978-963-489-475-9, DOI: <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1>)

Lesznyák Márta

Szegedi Tudományegyetem

E-mail: lesznyakm@t-online.hu

<https://orcid.org/0000-0002-9354-0633>

AZ ELTE Fordító- és Tolmácsoló Tanszéke karöltve a MANYE Fordítástudományi Szakosztályával a fordítástudományi kutatásokat segítő kutatásmódszertani kötetet állított össze. A szerkesztők a magyar fordítástudomány meghatározó alakjai: Klaudy Kinga az ELTE Fordítástudományi Doktori Iskolájának alapítója és vezetője, Robin Edina az ELTE Fordító- és Tolmácsoló Tanszékének vezetője, Seidl-Péché Olivia pedig a BME Idegen Nyelvi Központjának egyetemi docense, a doktori iskola munkatársa. A kötet létrejöttét a *Bevezetőben* Robin Edina a fordítástudomány és a hozzá kapcsolódó kutatási módszerek elmúlt évtizedekben lezajlott hatalmas fejlődésével indokolja. Ehhez párosul az ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Programjának igénye, hiszen a programban népes hallgatóság tanul, akik számára az első lépés a választott területet kutatási módszereinek megismerése. Oktatóik és a hallgatók számára is nagy könnyebbség, ha

Hivatkozás: Lesznyák M. 2023. Klaudy K., Robin E., Seidl-Péché O. (szerk.: Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásmódszertanába I. *Fordítástudomány* 25. évf. 2. szám. 158–165.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.25.2.12>

egy kiadványban megtalálják a legfontosabb és legidősebb ismereteket, és nem kell azokat egyenként összeválogatni, megkeresni. Ezt a célt kiválóan szolgálja a kétkötetesre tervezett munka.

A 2022-ben megjelent első kötet úgy nevezett általános rész, melyben 10 fejezet található különböző szerzőktől, szerzőpárosoktól. A 10 fejezetet keretbe foglalja Klaudy Kinga kezdő és záró írása, melyek közül az előbbi erősen elméleti írás és a fordítástudomány dilemmáit tekinti át, az utolsó pedig kifejezetten gyakorlatias és kézzelfogható tanácsokat tartalmaz pályakezdő kutatók számára. E két fejezet kivételével minden fejezet végén található terminusjegyzék. A tanulmányok elején magyar nyelvű kivonatot olvashatunk, a kötet végén pedig megtalálhatjuk a fejezetek angol nyelvű összefoglalóit egy csokorba gyűjtve. A fejezetek kivétel nélkül gyakorlat-orientáltak, hasznosak, világosak, érthetően megfogalmazottak. Bár a második kötet tartalmát még nem ismerjük, de az első kötetet elnézve, nem támad olyan érzésünk, hogy bármilyen fontos téma kimaradt volna belőle. Talán egyetlen globális kritikai észrevételt tehetünk: amennyiben a könyvet valóban taneszköznek (is) szánták szerkesztői, akkor a terminusjegyzék mellett érdemes lett volna a tanulmányok szerzőitől ismétlő/és vagy vitaindító/elgondolkodtató kérdéseket, esetleg a mindenkori tanulmány jellegétől függően feladatokat is kérni. Természetesen ezeket a könyvet használó oktatók is össze tudják állítani, de egy ilyen kérdéssor nem csak az oktató számára könnyíti meg az órára való felkészülést, hanem segít a hallgatóknak is az önálló tanulásban és önellenőrzésben.

A könyv első, és bevezető jellegű írásában (*A fordítástudomány dilemmái a 21. század elején*) Klaudy Kinga ad áttekintést a magyar és a nemzetközi fordítástudományban a közelmúltban lezajlott változásokról. A tanulmány kiválóan összefoglalja az elmúlt 20-25 év legfontosabb történéseit és ezek hatásait a tudományágra. Gyakorló kutatóként nagyon hasznosnak találom ezt a tömör összefoglalót, ugyanakkor PhD-hallgatók akkor fogják tudni igazán értékelni, ha előtte néhány fordításméleti alapművet is elolvasnak. Az írás talán legértékesebb és leghasznosabb része a 4. alpont, amelyben a szerző sorra veszi, hogyan változott a kutatás tárgya, és hogyan alakult át a kutatási módszerek és eszközök az elmúlt években. Két rangos folyóirat főszerkesztőjeként a szerző pontos képet tud nyújtani a fordítástudományi kutatások változásairól és világosan meg tudja határozni a jelenlegi „slágertémákat”. Ennél fogva meglátásai nagyon jó kiindulópontot jelenthetnek a doktori témát kereső kutatók számára, és éppen ezért kicsit hiányolok is egy olyan alfejezetet, amely a jelen fordítástudományának legaktuálisabb kutatási témáit gyűjtötte volna össze. Természetesen egy ilyen lista mindig a kiadás időpontjában idősebb, és gyorsan elavul, de ez feltehetőleg igaz a tanulmány egészére, ha nem a teljes kötetre is. Az írásból egyértelműen kihallható, hogy a szerző érezhetően aggódik a fordítástudomány kvantitatív irányba sodródása miatt. Míg aggodalma egyrészt érthető, hiszen minden tudományban, és különösen a társadalomtudományban nagyon fontosak az intuitív meglátások, az elméleti összefüggések felismerései, a spontán ötletek és magyarázatok, amelyek különféle jelenségekre vonatkoznak, de legalább ennyire fontos ezeknek a magyarázatoknak, ötleteknek stb.

empirikus ellenőrzése. Feltehetőleg a fordítástudomány évtizedes lemaradását igyekszik behozni a jelenlegi empirikus-kvantitatív mámorral, és remélhetőleg egy idő után több-kevesebb egyensúly alakul majd ki a két megközelítés között.

Nehéz feladatra vállalkozott *Károly Krisztina* „*A nyelvi közvetítés empirikus kutatásának módszerei*” című tanulmányában, hisz bő 20 oldalban kellett összefoglalnia mindazokat a kutatómódszertani ismereteket, amelyek gyakran egész tankönyvek vagy egyetemi kurzusok anyagát teszik ki. Tömören összefoglalva, a fejezetben a tudományos kutatás fajtáiról, majd az empirikus kutatás módszereiről, alapelveiről, jellemzőiről és követelményeiről esik szó, végül a szerző a nyelvi közvetítés kutatásának négy legfontosabb irányát (eredmény-, folyamat-, résztvevő- és kontextus-orientált vizsgálatok) is áttekinti. Gyakorlatilag leírhatatlan azonban, mennyire gazdag és információ dús a fejezet, hisz a kutatási kérdések és hipotézisek megfogalmazásától, a kvantitatív, kvalitatív és kevert módszerű kutatások tömör bemutatásán át a reliabilitás és a validitás fogalmáig minden megjelenik benne. Ha ekkora tudásanyagot ilyen röviden kell megfogalmazni, akkor szükségszerű, hogy helyenként kisebb leegyszerűsítések és kihagyások jellemzik a szöveget. Egy ilyen terjedelmű tanulmánynak azonban nyilvánvalóan nem az a célja, hogy minden apró részletében eligazítsa a kutatómódszertanban járatlan, kezdő kutatót. Kiváló „belépő”, amolyan első olvasmány lehet azonban kutatómódszertan órán, hiszen minden alapfogalmat logikusan és érthetően bevezet. Épp ezért a továbbiakban inkább a tanulmány erényeire szeretném felhívni a figyelmet. A fejezetet áthatja a szerző árnyalt és kiegyensúlyozott kutatómódszertani felfogása. Kiválóan érzékelteti minden bemutatott módszer előnyét és hátrányát, és végső soron az is világossá válik, hogy minden eljárásra szükségünk van a nyelvi közvetítés világának megismeréséhez. Ha a konkrétumok felé fordulunk, akkor fontosnak tartom kiemelni azokat az apróságokat, amelyek nem feltétlen jelennek meg más kutatómódszertani bevezető munkákban, ugyanakkor igen értékesek. Ilyenek például a kutatási kérdések és célok megfogalmazásával kapcsolatos tanácsok, vagy a hipotézis-alkotásra vonatkozó azon megközelítése, hogy ezekre csak bizonyos típusú kutatások esetén van szükség. Gyakorlott kutatók számára ezek evidenciának tűnhetnek, tapasztalataim alapján azonban a PhD-hallgatóknak sokszor problémát jelentenek. Ugyanígy nagyon hasznosnak találom az Összefoglalóban megjelenő listát, amely a fordítástudományi kutatások leggyakoribb hibáit jeleníti meg. Ezek egyfajta ellenőrző listaként szolgálhatnak minden kutató számára. Összegzésként azt mondhatjuk, hogy a fejezet nagyon hasznos első olvasmány a kutatásait éppen megkezdő PhD-hallgató és az őket oktató tanárok számára.

Még nehezebb fába vágják a fejszéküket a következő tanulmány (*Statisztikai próbák a fordítástudományokban*) szerzői, *Dankó Szilvia és Csizér Kata*, hiszen a statisztikát éppúgy több féléven át, több kötetből szokás tanulni, mint a kutatómódszertant. Ráadásul sok nyelvész számára nehéz elsajátítani azt a sajátos analitikus gondolkodást, amely a statisztikai elemzések alkalmazásához szükséges. Természetesen a szerzők is tisztában vannak ezzel, többször utalnak rá, hogy aki valóban meg szeretné tanulni ezeket a módszereket, annak statisztika tankönyve-

ket kell forgatni. Ennek megfelelően erre a tanulmányra még inkább igaz az, amit az előzőről írtunk: bevezető olvasmányként hasznos, azonban megtanulni a statisztikát természetesen nem lehet belőle. Ez a tanulmány ugyanakkor kiváló ismétlődő vagy záró olvasmány is lehet, hiszen összefoglalja a legfontosabb statisztikai fogalmakat és próbákat, így tesztelheti magát a hallgató, vajon mi mindenre emlékszik, mit értett meg egy kurzus elvégzése során. A fejezet leghasznosabb részei közé talán az összefoglaló táblázatok tartoznak (különösen a 2. és a 3. táblázat), amelyeket még gyakorló kutatók is haszonnal forgathatnak, hisz nem minden nap használunk minden próbát, ezért bizonyos esetekben még a statisztikában jártas szakember is jócskán lapozgat, ha ritkább próbákat kell alkalmaznia. Ugyanígy nagyon hasznosnak tartom a 4. táblázatot, amelyben a statisztikai szoftvereket gyűjtötték össze a szerzők. Kimaradt azonban ebből két ingyenes, jól használható szoftver, a PSPP és a JASP. Különösen az utóbbit ajánlom minden kutató figyelmébe, bizonyos területeken még az SPSS-nél is többet tud.

Terjedelmi korlátok miatt ebben a tanulmányban is találkozunk leegyszerűsítésekkel (mint pl. a 67. oldalon a t-próba használhatóságára vonatkozó mondat, ami alapvetően igaz, azonban a helyzet ennél kissé összetettebb). A statisztikával ismerkedő bölcsészek számára ezek az apróságok valószínűleg elhanyagolhatóak, nagyobb problémának látom, hogy a fogalmi szempontból egyébként is nehéz szöveg rengeteg röviden definiált fogalmat közöl – lábjegyzetben. Helyenként a szöveg nyelvezetét is nehezen olvashatónak találom, bár kérdés, hogy a statisztika magyarázható-e egyszerűbben, főleg, ha tömören kell fogalmazni. Ezzel egyidejűleg egy kicsit hiányolom a kezdő kutatók által gyakran félreértett fogalmak tisztázását. Ilyen például a szignifikáns szó, amelyet nagyon sok hallgató a hétköznapi értelemben vett „jelentős, fontos, nagy” szavak szinonimájaként értelmez, ezért nem tud mit kezdeni az olyan kutatási eredményekkel, hogy „csekély, de szignifikáns különbség figyelhető meg a két csoport között”. A tanulmány korrekten, és többször is elmagyarázza a statisztikai szignifikancia fogalmát, de tapasztalatim szerint ez kevés a tévhitiek megingatásához. Érdeme a tanulmánynak, hogy többször is hangsúlyozza a józan ész, a kritikus gondolkodás és a helyesen levont következtetések jelentőségét. Mindez azért nagyon fontos, mert a statisztikában járatlan pályakezdő kutatók hajlamosak repetitív, rutinszerű módszereknek látni ezeket, és nem feltétlen értik meg, mekkora problémamegoldást igényel az adatok kvantifikálása, a kutatási kérdéshez illeszkedő statisztikai eljárások megtalálása, valamint mekkora lényeglátásra, asszociációs készségre és sokszor fantáziára van szükség a számszerű eredmények értelmezésekor. A számok ugyanis csak számok, ezeket meg kell szólaltatni, ha jobban tetszik, le kell fordítani valamilyen nyelvre a jelentésüket, és ez a másik sarkalatos pont, ahol sok kezdő kutató elakad. Természetesen ezeket a finomságokat, ahogy a szerzők is jelezték, terjedelmesebb művekből, és nagyon sok gyakorlat árán tudják megtanulni az érdeklődők.

Az írásbeli és szóbeli kikérdezés (kérdőívek és interjúk) technikáit tekinti át *Eszenyi Réka* tanulmánya. Dicséretére váljék, hogy nagyon tömören sikerül összefoglalnia mindkét technika előnyeit és hátrányait, előkészítésének, végrehajtá-

sának és elemzésének módjait, illetve gyakorlati tanácsokkal is szolgál a kezdő kutató számára. Arányában a fejezet kissé eltolódik a kérdőív tárgyalásának irányába, de ennek valószínűleg az az oka, hogy a kérdőív-készítés, -adatfelvétel és -elemzés sokkal könnyebben standardizálható, ennél fogva részletesebben és konkrétabban megragadható és elemezhető, míg az interjúk esetében gyakran csak általánosan megfogalmazott irányelveket tudunk adni. Szintén érénye az írásnak, hogy kapcsolódó fogalmakat is vizsgált, így a triangulációt és a populáció fogalmát, valamint a mintavétel eljárásait. Gyakorlati szempontból a fejezet két leghasznosabb része a kérdőívek összeállítására és formátumára, illetve a kérdések megfogalmazására vonatkozó egységek. Az előbbi szinte hiánytalanul foglalja össze a sikeres kérdőív összeállításának követelményeit, és az utóbbi is igen jól fókuszáltan gyűjti össze a kérdések típusait és ami még fontosabb, a kérdések írása során leggyakrabban elkövetett hibákat (81. o.). Ugyanakkor ez az alfejezet feltehetőleg bővíthető lett volna még néhány fontos szemponttal, például a rangsorolást alkalmazandó kérdések esetén a sorrendbe állítandó elemek számának, majd kvantifikálásának és értékelésének problémájával, a többválasztásos kérdések esetén a kiértékelés/elemzés problémájával, továbbá kérdőíves nyílt kérdések esetén a válaszdadási hajlandóság viszonylag kis mértékével. A kvalitatív adatok elemzésének tárgyalásakor a szerző megemlíti a MAXQDA szoftvert, amely valóban az egyik leggyakrabban alkalmazott számítógépes program, mellette azonban sok más is létezik (nVivo, AtlasTi, QDA Miner stb.). Az előző tanulmányhoz hasonlóan a PhD-hallgatók számára hasznos lett volna ezek összegyűjtése is. Ugyanígy hasznos lett volna azoknak a témáknak az összegyűjtése, amelyre fordítástudományokban a kérdőíveket használják (csak említés szintjén jelenik meg egy-kettő). Összességében azonban a fejezet nagyon sok hasznos tudnivalót kínál az érdeklődők számára, és kiválóan alkalmas arra, hogy elindítsuk a hallgatókat a kérdőív-készítés útján.

Kifejezetten aktuális és új témát tárgyal *Seresi Márta* tanulmánya, amelynek középpontjában a *kutatási adatok kezelése* áll. A nyílt tudomány (Open Science) előretörése az elmúlt évtizedekben alapvetően megváltoztatta a kutatói közösség publikáláshoz és adattároláshoz való viszonyát, illetve az ezzel szemben támasztott követelményeket. A nyílt hozzáférésű folyóiratokban való publikálás mellett megjelent annak lehetősége (illetve néha kötelezettsége), hogy a kutató adatait is megossza a tudományos közösség többi tagjával. A jelenség olyannyira új, az ehhez kapcsolódó módszerek és kihívások olyan kevésbé ismertek, hogy feltételezhetően nem csak a PhD-kutatásukat megkezdő hallgatók, de oktatóik is sokat tanulhatnak a magyar nyelven egyébként is kuriózumnak tekinthető fejezetből. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy mindig szükség van adatkezelési terv készítésére, emellett áttekinti az adatkezelés elveit (FAIR), lehetőségeit és formáit, valamint kitér a nyílt adatkezeléssel járó kockázatokra is. Eközben számos hasznos gyakorlati információt oszt meg az olvasókkal (pl. online anonimizálás lehetősége, adatkezelésterm-sablonokat tartalmazó webhelyek megnevezése, legfontosabb nyelvészeti repozitóriumok megnevezése, a repozitóriumokban való keresés eljárásai

stb.). Végül megállapítja, hogy fordítástudományra specializálódott repozitórium ugyan nem létezik, de számos olyan webhelyet találunk, ahol fordítástudományi adatok elérhetők (ezeket a webhelyeket meg is nevezi). Feltétlen egyetértek a szerzővel abban, hogy a tudományos kutatás az adatok és eredmények nyílt megosztása felé halad, nem elhanyagolandóak azonban azok az aggályok, amelyek a kutatásban résztvevők adatainak védelmére, a kutatók szerzői jogainak védelmére vagy akár egyes kutatók extrém kritikának való kitettségre vonatkoznak.

A *fordításkutatás általános etikai kérdéseit* tekinti át *Fóris Ágota* a következő fejezetben. Rögtön a tanulmány elején a szerző nagyon világosan meghatározza, mit tekintünk a tudományos életben etikai normának, és hogyan határolhatók el ezek a tudományos élet jogi szabályozásától. Ezt követően számba veszi a jelentősebb jogi és etikai vonatkozású dokumentumokat és röviden ismerteti ezek legfontosabb pontjait is. A fejezet hátralévő részében a kutatás különböző lépéseinek és aspektusainak etikai vonatkozásait vizsgálja. Ahogy a szerző maga is említi, a legtöbb normát a kutatók szocializáció útján sajátítják el. Explicit megfogalmazásukat nagyon fontosnak tartom, mert tapasztalataim szerint a hallgatók az etikai normákat (akár plágiumról, akár a résztvevők adatainak kezeléséről vagy más gyakorlati problémáról van szó) a legtöbb esetben nem szándékosan, hanem tapasztalatlanságból, tudatlanságból követik el. Ahogy azonban a szerző is megjegyzi, ez nem mentesíti őket a felelősség alól. A fejezet nagyon sokat segíthet ezeknek a hibáknak az elkerülésében, emellett gyakorlati tanácsokat is ad a kollégák esetleges nem teljesen etikus viselkedésének kivédésére (ld. konferencia-témákkal kapcsolatos útmutató). Hiányosságként talán azt róhatjuk fel, hogy a tanulmány nem tartalmaz listát a klasszikus, kezdő kutatók által elkövetett etikai botlásokról.

Hiánypótló és ennél fogva különös jelentőséggel bíró írás *Láncos Petra Lea* tanulmánya a *tudományos kutatás jogi szabályozásáról*. Magyarországon a jogi és állampolgári ismeretek, bár hivatalosan megjelennek a közoktatásban, valamilyen oknál fogva mégsem képezik az általános műveltség elengedhetetlen részét. Ezért gyakran hallgatók, de néha még kutatók sincsenek tisztában azzal, de legalábbis nem tudatosul bennük, hogy tevékenységüket jogi keretek között végzik, és ez egyrészt jogokat biztosít számukra, másrészt kötelezettségeket is ró rájuk. A fejezet roppant információgazdag, nagyon célratorően tekinti át az Alaptörvény tudományos kutatásra vonatkozó pontjait, a tudományos kutatásban kulcsszerepet játszó szerzői jogok fogalmát, a szerzői jogok megsértésével és az ebből fakadó jogkövetkezményekkel kapcsolatos tudnivalókat, továbbá az adatvédelemre vonatkozó legfontosabb ismereteket. Az írás nem csak információ-tartalma miatt nagyon hasznos nyelvészek és bölcsészek számára, hanem a benne megjelenő jogi gondolkodás, szemléletmód miatt is, amelyet éppúgy el kell sajátítania (legalábbis valamilyen mértékben) a kutatónak, mint ahogy tisztában kell lennie a tevékenységét irányító jogszabályokkal. Összefoglalásként azt mondhatjuk, hogy a fejezet kiváló referencia-mű, amelyhez a kutatók bármikor visszanyúlhatnak (ameddig a jogszabályok hatályosak), ha tájékozódni szeretnének munkájuk jogi háttéréről.

Magyarországon szintén kevésbé feldolgozott témára, a *tudományometriára* fókuszál a kötet következő fejezete. A téma sajátossága, hogy az utóbbi 10-15 évben vált egyre hangsúlyosabbá a magyar tudományos közéletben, ezért az érett kutató generáció nem a tudománymetria által meghatározott világban kezdte karrierjét. Emiatt, bár a gyakorlati élet rákényszerítette, hogy megtanulja, hogyan boldoguljon ebben a világban, nem biztos, hogy átlátja, és főleg, hogy rendszerben átlátja a tudományos teljesítmény értékelésének világát, módszereit és eszközeit, ezek előnyeit és veszélyeit. Ebben a helyzetben kiemelten fontos és hasznos *Kiszl Péter és Winkler Bea* tanulmánya, amely a témavezető számára ugyanúgy tartalmaz hasznos információkat, mint a mesterképzésben vagy PhD-képzésben lévő hallgató számára. A szerzők részletekbe menően tárgyalják a publikálás fortélyait, beleértve a megfelelő folyóirat kiválasztását, a lehetséges díjak kérdését, a predátor folyóiratok elkerülését és a folyóiratok értékelését. A tanulmány második fele a kutatókra fókuszál, (virtuális) jelenlétük, láthatóságuk és teljesítményértékelésük kérdéseire. A szerzők számos példával és gyakorlati tanácsokkal látják el az olvasót, ezáltal nagy segítséget nyújtanak a kezdő és kevésbé kezdő kutatók számára. Kritikaként talán azt említhetjük, hogy a magyar példák kissé ELTE-központúak. Kétség kívül a magyar fordítástudomány központja az ELTE, de épp a doktori iskola elmúlt 20 évének eredményes munkája következtében gyakorlatilag az ország minden régiójában minősített fordításkutatók dolgoznak. A számos példa közül egyben sem jelenik meg másik intézmény, mint az ELTE, vagy olyan személy, aki másik intézményt képviselne. Ettől függetlenül a tanulmányban megjelenő példák szemléletesek és hasznosak. A jövő kutatóinak ugyanakkor – ahogy a szerzők is megjegyzik – az értékelési rendszerek folyamatos változására, a változások nyomán követésre, és az azokhoz való gyors alkalmazkodásra kell felkészülniük, ha a versenyben akarnak maradni az erősen kompetitívvé vált tudományos világban.

A következő fejezet, *Seidl-Péché Olivia* tanulmánya a PhD-témavezetőknek nyújt segítséget. A vállalati menedzsment szakterületéről kölcsönzi a megoldásfókuszú coaching fogalmát és alkalmazza azt a doktori dolgozatvezetés kontextusára. Szinte biztos, hogy tapasztalt és kevésbé tapasztalt témavezetők is találkoztak már azzal a jelenséggel, amikor a rá bízott, tehetséges fiatal kutató egy helyben toporog, nem kevés frusztrációt okozva magának és a témavezetőjének is. Ezt a jelenséget nevezi elakadásnak a szerző, és pontosan megnevezi a doktori tanulmányok azon szakaszait, amikor ezek jelentkezni szoktak. Ezt követően a megoldásfókuszú kísérés módszertanának leírásával, továbbá jó gyakorlatának bemutatásával próbál segítséget nyújtani témavezető kollégáinak abban, hogyan lehet ezeket az elakadásokat elkerülni vagy túllendülni rajtuk. A jó gyakorlat két eszköze, a PhD-haladási napló és a PhD-célfeladatok táblázat gyakorlati értékével emelkedik ki a tanulmányból. A doktori témavezetés ritkán tárgyalt téma. Úgy tűnik, mintha a kutatói közösség hallgatólagosan azt gondolná, hogy aki jól kutat és jól tanít, annak nem fog problémát okozni a témavezetés sem. Ez talán BA és MA szinten még igaz is lehet, a doktori disszertáció megírása azonban hosszú, szakmai és

érzelmi szempontból is összetett, komoly kitartást igénylő feladat, ahol a témavezető feladata is más, mint a képzés alacsonyabb szintjein. Nagyon jó lenne több, Seidl-Pécs Olivia írásához hasonló munkát olvasni, amelyben tapasztalt témavezetők megosztják tapasztalataikat, és jó gyakorlataikat, ily módon hasznos ötletekkel segíthetnék egymást.

A kötet zárófejezetében (A tudományos párbeszéd játékszabályai) *Klaudy Kinga* gyűjti egy csokorba mindazokat a tudnivalókat, amelyek a pályakezdő kutató számára elengedhetetlenül fontosak a szakmai szocializáció során. A fejezet világosan megfogalmazott gyakorlati tanácsok gyűjteménye, amelyről megint csak azt mondhatjuk, hogy újra meg újra vissza kell térni hozzájuk, attól függően, hogy milyen feladatot kell éppen teljesíteni a PhD-hallgatónak. A fejezet kitér a tudományos konferenciákra való részvétel, az előadás megtartásának és a konferenciabeszámoló megírásának mikéntjére, foglalkozik a tanulmány- és recenzióírás problémájával, de tippeket ad a doktori disszertáció és a tézisfüzet megírásához, valamint a munkahelyi és a nyilvános vitán elvárt viselkedéshez is. A fejezet hatalmas erénye, hogy számos olyan ismeretet fogalmaz meg explicit módon, amelyet az idősebb generáció implicit tanulás útján, sokszor sok hibát elkövetve sajátított el. *Klaudy Kinga* tanácsai meggyorsíthatják és megkönnyíthetik a szakmai szocializációt a fiatal kutatók számára. A tanulmány egyes részei alap- és mesterképzésben szakdolgozatot író hallgatók számára is hasznosak lehetnek. Ilyen például a 9. pont (A doktori disszertáció megírása), amely igen frappánsan írja le, milyen részei vannak egy disszertációnak, és milyen tartalmi elemeket kell ezeknek tartalmaznia, és hogyan kell megfogalmazni ezeket. Különösen érdekesnek tartom a szerzőnek azt a kezdeményezését, hogy összegyűjtött néhány, a magyar tudományos nyelvben az eredményekre való reflektálás során használt szókapcsolatot, mondatkezdő frázist (200. o.). Ezek a kifejezések erősen emlékeztetnek a Manchester Academic Phrasebank angol nyelvű gyűjteményére, és felvetődik a gondolat, hogy talán hasznos lenne magyar nyelven is összeállítani egy ilyen kifejezés-gyűjteményt, hisz sokszor látjuk, milyen nagy nehézséget jelent kezdő kutatóknak megtalálni azokat a fordulatokat, amelyek segítenek gondolataik és eredményeik szabatos megfogalmazásában.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a kötet hasznos lehet a tudományos pályán elinduló hallgatók számára, de kutatómódszertant tanító oktatók számára is. A könyv néhány fejezete tömörségével és átfogó jellegével hívja fel magára a figyelmet, míg más fejezetek időszerűek és hiánypótló jellegűek, ezért a fordítástudomány területén kívül is nagy érdeklődésre tarthatnak számot.